

Dochází nám práce — konečně!

V naší společnosti je práce jednou z nejdůležitějších věcí, jakou si můžeme představit. Statistiky nezaměstnanosti jsou publikovány pravidelně a lidé jsou vzrušení, když se v médiích mluví o tom, že míra nezaměstnanosti stoupá. Když vyvolá plánovaná výstavba nové továrny protesty, zpravidla z ekologických důvodů, je nejběžnějším protiargumentem: „Ale vždyť vzniknou nová pracovní místa!“ Zdá se skoro, jako by práce byla hodnotou sama o sobě. Jako kdyby mnoho lidí nepracovalo, aby si mohli dovolit více či méně snesitelný život, ale spíše žijí, aby mohli pracovat. Jde to tak daleko, že se vymýšlejí nová pracovní místa. Německá vláda zavedla v roce 2009 program tzv. šrotového, aby podpořila ekonomiku: když lidé vyměnili svá „stará“ auta za nová, získali bonus 2500 €. Vedle stimulace ekonomiky bylo hlavním argumentem to, že program bude prospěšný pro životní prostředí. Likvidace malých aut, aby si lidé mohli koupit SUV, ale jistě planetě nepomůže. Výsledkem bylo, že mnoho aut, která byla ještě poměrně nová, skončila na vrakovištích, aby měli výrobci aut dost práce. Trochu bláznivá myšlenka: hlavním cílem bylo prostě víc vyrábět a v důsledku toho skoncovat s naprosto vyhovujícími auty. Jiný příklad: někdy se vymýšlí práce jen proto, aby mohli lidé, kteří jsou nuceni žít z podpory v nezaměstnanosti, „získat pracovní návyky“. Jindy se mluví o práci jako o něčem, co zušlechťuje a kultivuje ty, kdo ji dělají. Očekává se, že budeme všichni pracovat déle a déle, i když mnoho lidí nemůže kvůli nemocem způsobeným prací dělat až do důchodu. Současně je stále více mladých lidí bez práce, protože se jim nedaří práci najít.

Všude dokola narážíme na fetišizaci práce. Když třeba všichni mluví o svých „projektech“, jsou-li deprese sociálně akceptované jen ve formě „vyhoření“ nebo když lidi žvaní o svých stresuplných životech jen proto, aby ukázali, jak jsou produktivní. To jsou momenty, kdy se odhaluje totalitní charakter naší společnosti samotné. Jenom relaxovat a nic nedělat je přípustné snad jen o víkendu. Dokonce i na levici si často myslíme, že skutečného společenského uznání lze dosáhnout jen prostřednictvím prokázání naší produktivity, ať už tím či oním způsobem. Ztotožňování hodnoty jednotlivce s jeho produktivitou se stalo druhou přirozeností dokonce i mezi kritiky fetišizace práce.

Kde se vzala myšlenka, že máte svoji hodnotu, jenom když pracujete? Myslíme, že má co dělat s důvodem, proč a v jaké formě v naší společnosti existuje práce. To může znít zvláště, protože práce přece existovala od počátků lidstva. To je pravda, dnes ale práce existuje ve velmi specifické formě, přinejmenším v industrializovaných zemích: v podobě námezdní práce. Jaké má tahle jednoduchá skutečnost důsledek?

V naší společnosti jsme nuceni pracovat, abychom dostali příjem. Většina lidí si nemůže dovolit vzdát se části svých příjmů,

aby se mohla věnovat něčemu, co je baví. Ve skutečnosti se lidem po škole nenabízí příliš mnoho příjemných prací. A protože lidé musí pracovat, aby měli peníze, měly by výrobky, které vytvoří, přinést zisk. Výroba je v naší společnosti v určitém smyslu velmi rovnostářská: skutečný druh výrobku je vedlejší, dokud je možné ho prodávat na trhu. Měřítkem hodnoty není to, jestli daný výrobek přinese štěstí nebo jestli jste si užili jeho výrobu. Jediné, na čem záleží, je, zda za něj budou peníze. To vše je dost abstraktní a vzdálené od vás a vašeho zaměstnání. Někdo tuhle formu práce nazývá „odcizenou“, protože je oddělena od účelu svého využití nebo od tužeb člověka, který práci skutečně vykoná.

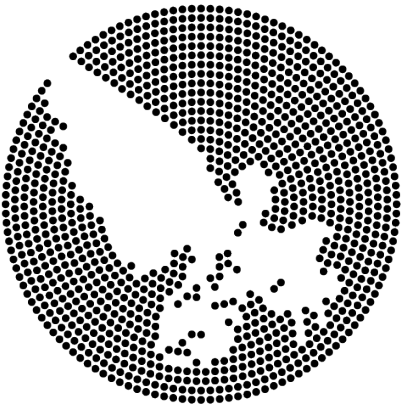
Na vašem skutečném zaměstnání v posledku nezáleží. Vaše odpracované hodiny se jen nasčítají do stanoveného množství hodin potřebných k výrobě nějakého výrobku (ať už jde o vyrobené šrouby, roznošené reklamní letáky nebo odučené hodiny). Využívání strojů navíc obvykle nevede k omezení práce, ale k jejímu zintenzivnění. Není proto žádným překvapením, že tu existuje nekonečná soutěž o to, kdo toho prostě udělá „více“: více odpracovaných hodin, více výrobků. Nejde tu o vás, protože jste od školky jen kolečkem v soukolí. A na druhou stranu, všechno sociální uznání vás jako člověka závisí na tvrdé práci: „Pracuju. Hodně.“ To není vtip. Lze to ilustrovat na dost obecném příkladě. První otázka, na kterou se rodiče pokaždé zeptají: „Tak co, máš hodně práce?“ Kladná odpověď postačí k tomu, aby se uklidnili. Ve skutečnosti je to nezajímá, dokud není zřejmé, že nepracujeme naplno. Podle této logiky představuje práce primární smysl života.

Alternativou k tomu všemu je společnost, ve které se výroba zaměřuje na skutečné lidské potřeby, avšak ne protože jsou tyto potřeby zdrojem zisku. Nemáme zájem o výrobu zboží, které je navrženo tak nekvalitně, že si člověk musí každých několik měsíců koupit nové. Chceme společnost, která se ptá, jaké mají lidé potřeby, jak moc chtějí pracovat, jak se na pracovišti cítí. Chceme společnost, ve které je odstranění práce tím pravým měřítkem výroby. Když se podíváme na reklamní průmysl nebo na všechny ty lidi zabývající se jen mícháním peněz okolo výroby, je zřejmé, kolik práce bude ve společnosti založené na výrobě toho, co je potřeba, zbytečné. Množství lidské práce je možné dále snížit efektivním využitím technologií, zatímco v kapitalismu jsou stroje využívány jenom tam, kde není dost schopných rukou, které by stanovenou práci odvedly levněji. A konečně — představujeme si společnost, ve které existuje nějaká podoba rotace pracovních míst. A tím nemyslíme, že by se pilot měl střídát s chirurgem operujícím srdce. Tak proč nepřemýšlet o změně současných výrobních procesů, kde lidé musí pracovat v monotónních, nudných a nebezpečných zaměstnáních? Nemůžeme si prostě dovolit pokračovat s takovým šíleným způsobem výroby: konečně nadešel čas organizovat rozumným způsobem, jak zajišťovat věci, které v životě potřebujeme, základní, stejně jako luxusní!

In Ulice z cukru — Straßen aus Zucker. Českou verzi časopisu vydal kolektiv Mládež proti krajní pravici ve spolupráci s Iniciativou Ne rasismu, květen 2018. [www.strassenauszucker.tk]

Woyzeck

Premiéra
12. března 2019

Georg Büchner
a Miroslav Bambušek
autoři

Miroslav Bambušek
režie

HaDivadlo

Sezona 44: Práce

autoři: Georg Büchner a Miroslav Bambušek
režie: Miroslav Bambušek
scéna a kostýmy: Jana Preková
hudba: Tomáš Vtípil
dramaturgie: Matěj Nytra
filmové projekce: Martin Čihák
střih filmů: Kateřina Vrbová
light design: Jakub Kubiček, Adam Gazárek a František Kumhala
překladatelská spolupráce: Wolfgang Spitzbardt a Jaroslav Achab Heidler
pohybová spolupráce: Zuzana Sýkorová
citované texty: Georg Büchner, Alban Berg, Jan Patočka, svatý Jan a překlady Vojcka od Rudolfa Vápeníka a Ludvíka Kundery

Poděkování Laboratoři velmi vysokého napětí Běchovice a Petru Vaňkovi. Inscenace vznikla ve spolupráci se Spolkem Mezery.

hraji:
Woyzeck: Mark Kristián Hochman
Doktor: Jiří Miroslav Valůšek
Hejtman: Simona Peková
Marie: Kamila Valůšková
Tambor: Jan Lepšík
Ahmet: Jiří Svoboda
Markéta: Agáta Kryštořková / Marie Ludvíková
Hospodský, Žid: Cyril Drozda / Miroslav Kumhala
Dav: Miloslav Maršálek, Magdalena Straková, Karel Hanák
Fláva, Eva Pešová, Markéta Hasilová, Barbora Hortvíková, Anna-Natalia Fajnorová a další
Zpěv I: Jana Vondrů
Zpěv II: Pavla Klusová
Housle, elektronika: Tomáš Vtípil
Barytonsaxofon: Vítězslav Holata
Tenorové banjo: Josef Zámečník
Bicí: Petr Fučík

„Jako by temnota chtěla zadusit svět!“

Příčí se a vymyká: Georg Büchner

Příčí se jakémukoli zařazení, vymyká se nejen estetice své doby, ale i doby dnešní. Kdyby německá literatura znala — tak jako francouzská — kategorii prokletých básníků, patřil by do ní.

Krátký pohnutý život: konflikt s vrchností, spoluúčast na revolučním spiknutí, exil, literární outsiderství.

Vojcek (Woyzeck), hra-fragment, byla objevena teprve expresionisty a uvedena 76 roků od vzniku (1913).

Existuje i francouzsky psaný vědecký spis o nervovém systému ryb.

Leták s podtitulem „Mír chýším! Válku palácům!“ je výslovně a promyšleně určen venkovskému obyvatelstvu, které v Büchnerově rodném Hesensku převládalo. Toto zacílení je v dobových souvislostech naprosto ojedinělé. Druhou zvláštností je to, že vychází z rozboru ekonomické situace Hesenska a pracuje důsledně se statistickými údaji. Jazyk je věcný a přesný, namísto velkých slov, tak zdevalvovaných za čtyři desetiletí po Francouzské revoluci, se dává přednost konkrétním příkladům, jménům, cifrám. Posel hesenského venkova je svým velkorysým, vpravdě jasnozřivým rozvržením i svou detailní argumentací se zdůrazněním hmotných zájmů dokumentem bystrého myšlení a domýšlení i příkladem formulačního umění. Rozbor vykořisťovatelského aparátu je vzácně přesvědčivý, disproporce v uspořádání státu vystupuje ve zřetelných obrysech, „zákonní lupiči a vrazi“ jsou demaskováni jediným trhnutím. Závěrečná výzva k obecnému povstání proti držitelům moci patří už do kategorie praekomunismu, leč utopického. Před Komunistickým manifestem nevznikl na území Německa text sociálně důsažnější.

Počátkem července 1834 se na zahradě výletní restaurace pod ruinou hradu Badenburku, tedy v romantických kulisách, koná schůzka zástupců rozličných křídel revolučního hnutí, aniž se dojde k jednotě. Ale všichni jsou zajedno v tom, že nejnaléhavější akcí je rozšíření Posla hesenského venkova po celém kraji. Do kroužku spiklenců se však vloudí zrádce, jeden z kolportérů letáku je zadržen, začíná systematické pronásledování. Přátelé nabádají Büchnera k okamžitému útěku do ciziny, on však si už předem zaopatřil

důmyslné alibi a rozhodl se riskantně čelit zatčení státoprávní ofenzívou: jde si přímo k pověstně monstróznímu vyšetřujícímu soudci stěžovat na domovní prohlídku.

Büchner se však později neubrání výslechům, kruh se stahuje. V atmosféře maximálního ohrožení píše na rozmezí let 1834 a 1835, souběžně se studiem medicíny, svou první hru (Dantonova smrt). Novinář a publicista Karl Gutzkow, jemuž Büchner hru koncem února 1835 posílá, rozpoznává okamžitě genialitu tohoto dramatického textu psaného zcela bez ohledu na dobové dramatické normy a stará se ihned o vydání hry. Sám při tom červenou tužkou škrtná, aby vyrazil tužku z ruky cenzury. Zatímco Büchner doufá v zálohu, která by mu umožnila financovat útěk, přichází konečně předvolání, které se mělo rovnat zatčení. Den či dva dny odkladu získal Büchner zásluhou bratra Wilhelma, jenž švejkovsky předstíral záměnu a šel k soudu místo něho.

Büchner už nemohl déle otálet. Peníze za Dantona nedošly, i vypomohla buď matka nebo „fond“ kroužku, romantický žebřík na zahradě zafungoval, byla noc a mlha, útěk se zdařil. Jako „muže na procházce“ přešel Büchner potom poklidně francouzskou hranici a záhy byl ve Štrasburku u své Minny. V dopisech rodině pokračuje sice v taktice uklidňování, velmi a trvale ho však rozdírají myšlenky na uvěznění kamarády — i výčitky svědomí, že on se dostal za hranice, kdežto oni... Tím usilovněji pokračuje ve své vědecké práci o nervovém systému ryb. U otce se naučil umu jemného preparování, nyní musí provádět stovky takových pokusů. Ale jako vždy ve svém krátkém životě pracuje souběžně i na spoustě jiných věcí.

Ludvik Kundera: Příčí se a vymyká: Georg Büchner. In Georg Büchner: Dílo. Praha: Odeon, 1987.

Mír chýším! Válku palácům!

V roce 1834 to vypadá, jako by bible lhala. Vypadá to, jako by Bůh stvořil sedláky a řemeslníky pátého dne a knížata a pány šestého, a jako by Bůh pravil: Vládněte všem zvířatům, která lezou po zemi, a jako by k červům počítal sedláky a měšťany. Život pánů je věčný svátek: bydlí v krásných domech, nosí pěkné šaty, mají plné tváře a mluví svou vlastní řečí; lid však před nimi leží jako hnůj na poli. Sedlák kráčí za pluhem, pán však jde za nimi i za pluhem a popohání ho s volí u pluhu, bere zrno a nechává mu strniště. Život sedláka je věčný pracovní den; cizí mu před očima pojidají jeho polnosti, jeho tělo je jediný mozol, jeho pot je solí na stole pána. Pozvedněte zrak a spočítejte si houfec svých utlačovatelů, kteří

jsou silní jen krví, kterou vám vysávají, a pažemi, které jim bez vlastní vůle propůjčujete. Dlouhá léta jste ohýbali hřbet na trnitých polích otroctví, pak se jedno léto zapotíte na vinohradu svobody a budete volní až do tisícího kolena. Dlouhý život jste rozkopávali zemi, pak vykopete hrob svému tyranovi. Budovali jste tvrze, pak je rozboříte a postavíte dům svobody. Pak budete své děti svobodně křtít vodou života. A než vás Bůh povolá svými posly a znameními, bděte a duchem se vyzbrojujte a modlete se sami i uče se modlit své děti. Amen.

Georg Büchner: Der hessische Landsbote. In Georg Büchner: Dílo (manifest Posel hesenského venkova přeložil Rudolf Vápeník). Praha: Odeon, 1987.

Jan Patočka: Dokumenty

Nic nedosvědčuje vládu masy, hmoty, síly jako fakt, že to, co dělá člověka člověkem, pravda a lež, odkrytí a skrývání, se stalo předmětem manipulace, která dokáže upřít celému světu nos mezi očima. Je možno zakrýt milionové počty lidských obětí, je možno přepsat dějiny, je možno nechat uvěřit nejfantastičtějším výmyslům, které je nadmíru snadno odhalit jako výmysly, je možno skrýt planetárně rozsáhlá nepřátelství a celému světu sugerovat neexistující chiméry.

Může se stát, že na pravdě má někdo rovněž zájem. Zájem na pravdě je tenkrát čistý, když je zájmem potlačených, uražených, ponížených, mrtvých, když na něm lpí krev, která zavazuje. Nikoli duch pomsty, nýbrž vůle k pravdě. Právě to např., co všichni cítíme, ale temně a jakoby neskutečně: že mrtví, ponížení, poražení mají pravdu, že mocní, vládci, páni ne snad budou, nýbrž jsou odsouzeni. A že nám mrtví nejen nesmějí být, nýbrž nejsou lhotejní. Že jsme zde, abychom převzali to, čím oni jsou. Že tímto způsobem oni jsou my.

Tak se může stát, že se něco pohne na dně nejobrovitější masy, která se dotud zdála řízena zákony svého růstu a součtu svých sil. Kde došlo k této změně?

Jan Patočka: První skica k podobizně. (Vydáno původně v edici Kvart Jana Vladislava, 1977.) Praha: Oikoymenh, 2017.

www.hadivadlo.cz #hadivadlo

Centrum experimentálního divadla, p.o.
ředitel: Miroslav Ošcatka

umělecký šéf: Ivan Buraj
dramaturg: Matěj Nytra
intendantka: Anna Stránská
ekonomka: Nikola Cziglová

herecký soubor:
Lucie Andělová, Cyril Drozda, Mark Kristián Hochman, Zbyšek Humpolec, Miroslav Kumhala, Agáta Kryštůfková, Jan Lepšík, Marie Ludviková, Táňa Malíková, Miloslav Maršálek, Simona Peková, Magdalena Straková, Jiří Svoboda, Jiří Miroslav Valúšek, Kamila Valúšková

ferman, inspekce hlediště, produkční: Anna-Natalia Fajnorová
vstupenky, vzdělávání: Lenka Hornáková
spolupráce: Veronika Starova
promo: Magdaléna Hlatká
hlavní pokladní: Sviatlana Buyevich
inspicient: Miroslav Ukul Kumhala
mistr výroby, hlavní technik: Tomáš Nerád
mistři světla: Jakub Kubiček, Adam Gazárek, František Kumhala
mistři zvuku: David Fadinger, Karel Hanák Fláva, Pavel Boika
av technik: Ondřej Hanslian
garderoba: Kateřina Kumhalová, Barbora Hortviková
rekvizity: Eva Pešová, Markéta Hasilová
předák jevištní techniky: Roman Švanda
stavba: Adam Krutiš, Michal Matoušek, Mikuláš Utinek
grafický design a sazba: Nela Klímová
malba: Alexey Klyuykov
foto: Kateřina Barvířová

Statutární město Brno finančně podporuje Centrum experimentálního divadla, příspěvkovou organizaci. Inscenace se uskutečňují za finanční podpory MK ČR.

HaDivadlo
scéna Centra experimentálního divadla, příspěvkové organizace

Alfa pasáž, Poštovská 8d, 602 00 Brno

